

Kracht van 'The Passion' is het spel

Het is een traditie geworden: op Witte Donderdag wordt *The Passion* opgevoerd, exposure voor BN'ers, publiekstrekker en reclame voor steden, en dat allemaal aan de hand van het lijdensverhaal van Jezus. Theologe dr. Mirella Klomp doet al jaren onderzoek naar *The Passion*.

Interview

Nels Fahner

Het paasspektakel is immens populair: het is duidelijk dat veel mensen zich in deze vorm met het lijdensverhaal verbinden. Maar hoe werkt dat precies? Volgens Klomp is de aantrekkingskracht van *The Passion* te begrijpen door het fenomeen op te vatten als een spel, doen-alsof, waarbij Amersfoort voor een dag Jeruzalem wordt. Dit biedt het plurale publiek de ruimte om zich te laten raken of niet.

Hoe kijkt u als theoloog naar The Passion van dit jaar?

„Ik let na vijf jaar vooral op dingen die anders zijn dan in voorgaande edities. Uiteraard zijn er zoals elk jaar nieuwe coversongs en nieuwe hoofdrolspelers, maar ik ben nu bijvoorbeeld benieuwd naar de toon van de verteller, Lenette van Dongen. In 2011 in Gouda was die toon nog erg cynisch, maar naar mate de populariteit van *The Passion* toeneemt, zie je die steeds vrijer worden. Ik ben, gezien het huidige vluchtelingenvraagstuk in Europa, ook benieuwd hoe het vluchtelingentema dit jaar wordt uitgewerkt, dat in Amersfoort centraal staat. Het is nog de vraag of ze nog op enige wijze gaan stilstaan bij de aanslagen in Brussel. De uitvoering is al maanden in voorbereiding. Dinsdagavond werd de *Matthäus Passion* onder leiding van Eliot Gardiner in het Concertgebouw in Amsterdam opgedragen aan de slachtoffers van de aanslagen in Brussel. Mogelijk denken de producent en de omroepen erover na of, en zo ja, hoe ze willen stilstaan bij wat er in België is gebeurd.”

Welke verklaringen ziet u voor het succes van The Passion?

„Er zijn verschillende succesfactoren aan te wijzen. De herkenbaarheid van de liedjes, de toegankelijkheid en laagdrempeligheid - je kunt het op tv en via internet volgen, maar ook gratis op een plein in de openbare ruimte, de kwaliteit van de productie en de inzet van BN'ers zijn de belangrijkste succesfactoren, denk ik. Ik vraag me af of de gebeurtenissen in Brussel en extra beveiliging ten gevolge daarvan effect

zullen blijken te hebben op de opkomst. De overeenkomst met de populariteit van de *Matthäus Passion* ligt vooral in het onderwerp: het lijdensverhaal gaat over het leven van Jezus Christus, maar ook over jouw leven, mijn leven, ieders leven.”

Op welke manier heeft de 'theologie van tv-makers' u verrast?

„De theologie van tv-makers is op zichzelf niet zo nieuw of verrassend - die blijft keurig binnen christelijke kaders. Wat me vooral verrast heeft is de manier waarop er getheologiseerd wordt: door bijvoorbeeld de

Mensen raken en het verhaal overbrengen, daar gaat het volgens de producent van *The Passion* om

Jezus-figuur een liefdesliedje in de mond te leggen waardoor dat liedje een extra betekenislaag krijgt, of door hem op het plein midden tussen de mensen te laten verschijnen, of hoog op een toren, uitkijkend over het publiek, zoals Syb van der Ploeg destijds deed in Gouda. Concrete muzikale en dramaturgische keuzes blijken heel bepalend voor het theologische beeld - van in dit geval Jezus - dat daarmee wordt uitgedrukt.”

Is het wel zo'n goed idee als we die rol van theologische autoriteit aan media geven? Er komt immers ook een machtsfactor bij kijken.

„Die vraag impliceert dat het verhaal van 'ons' is en dat 'wij' - los van wie dat dan precies zijn - bepalen wie welke rol mag hebben. Dat lijkt me om een aantal redenen een misvatting van jewelste. In de eerste plaats zijn verhalen, ook die uit de Bijbel, van iedereen en niet het eigendom van christenen of van de kerk. Je ziet dat aan *The Passion* duidelijk: de producent is met een initiatief gekomen, de omroepen en nog een aantal partijen wilden meedoen, en dan gaat het lopen.

De processie met het witte kruis door de straten van Rotterdam in 2012 tijdens *The Passion*. Foto: ANP

Dat gebeurt, of je het leuk vindt of niet. In de tweede plaats bepalen mensen in onze samenleving over het algemeen zelf aan wie ze autoriteit toekennen en aan wie niet. Instituties zoals de kerk, maar ook de rechterlijke macht en de universiteit hebben niet vanzelfsprekend meer autoriteit, zoals voorheen. In de derde plaats: natuurlijk hebben de producent en de omroepen macht, maar die machtsfactor speelt de en speelt in de kerk ook.”

U bepleitte eerder het onderscheid tussen religieus en niet-religieus niet te sterk te maken, omdat iedereen vatbaar is voor de notie van 'spel'.

„De tweedeling religieus-seculier blijkt totaal niet behulpzaam als je probeert te begrijpen wat er nu precies gebeurt in een fenomeen als *The Passion*. Het begrip 'spel' is veel dienstiger. Spel heeft een alsof-karakter. Het kenmerkt zich door het gelijktijdig naast elkaar zetten van twee of meer realiteiten. Je staat in 2016 op het Eemplein in Amersfoort (de realiteit van 'hier en nu') en tegelijkertijd bevind je je in de realiteit van het lijdensverhaal van Jezus dat daar wordt opgevoerd ('vanavond is deze stad ons Jeruzalem'). Die laatste realiteit kun je veilig verkennen, precies door dat alsof-karakter. Achteraf kun je dan zeggen dat je het toch niks vond ('het was niet echt, het was maar spel') óf zeggen dat je er tot je verrassing door geraakt bent, of het mooi vond, of betekenisvol. Het begrip 'spel' kan verklaren waarom zoveel verschillende mensen zich op een of andere manier aan *The Passion* verbinden, hetzij in het publiek, via de tv of via Twitter.”

In hoeverre heeft aandacht voor The Passion te maken met de plek van het lijden in onze maatschappij?

„Je kunt misschien wel spreken van

een taboe op lijden in onze samenleving. Maar hoewel lijden in *The Passion* wel wordt gethematiseerd, wil het in mijn ogen in de performance toch nooit echt dichtbij komen. Daarvoor zit het show-aspect wat te veel in de weg. Tegelijkertijd worden er op individueel niveau wel verbanden gelegd met lijden in het persoonlijke leven van mensen. Dat hoor je onder meer in de straatinterviews tijdens de processie door de stad. Het viel me op, op zo'n plein, hoeveel deelnemers

Je kunt misschien wel spreken van een taboe op lijden in onze samenleving

niet alleen de ervaring van gezamenlijkheid onder woorden brengen, maar ook de thema's uit het lijdensverhaal, zoals verlies, verraad, vriendschap en lijden, betrekken op hun eigen leven.”

In de vroege kerk waren martelaren de geloofsgetuigen, nu zijn dat BN'ers. Is The Passion niet veeleer heidens dan christelijk, waarbij de godenwereld er één is van sterren die ver van de gewone mensen afstaan?

„Menige BN'er die meedoet, getuigt uitdrukkelijk niet van geloof, maar volgens de producent is het doel van *The Passion* ook niet direct om op te roepen tot geloof. 'Mensen raken en het verhaal over brengen', daar gaat het ze om. Dat wordt gedaan op manieren en met middelen die in onze samenleving belangrijk zijn: sterren, idolen, popliedjes en media.

Natuurlijk staat dat ver af van de Mensenzoon die zich inliet met tollenaars, melaatsen en andere onaanzienlijken. Tegelijkertijd: kan uit Nazareth iets goeds komen? Die stad stond er niet echt goed op in zijn tijd. Jezus' optreden werd ook met argusogen bekeken. Christenen, mijzelf inbegrepen, denken soms ook wel heel goed te weten wie God is, hoe God werkt of wat God wil.”

U doet onderzoek aan een protestantse universiteit. Wat zegt The Passion over het protestantisme van de toekomst?

„Het evenement laat zien dat gemeenschap en muziek heel belangrijk zijn als het gaat om geloof, maar wel steeds in andere vormen en op nieuwe wijzen. Ik vermoed dat dat niet snel verandert. Van de protestantse theologie vraagt dat om een nieuwe omschrijving van onder andere dat klassieke begrip 'gemeenschap'. En dan bij voorkeur geen omschrijving die los staat van geloofspraktijken die we vandaag de dag aantreffen, maar in nauwe verbinding daarmee.”

„De kerkelijke gemeente die zich op zondag verzamelt rond Woord en Sacrament, waar gelovigen worden ingelijfd in de gemeenschap van Christus door de doop en wier namen in de kaartenbak terecht komen - het is prachtig, maar het betekent voor heel veel mensen niets of niets meer. Gemeenschappen ontstaan ad hoc op het stadsplein voor negentig minuten rond het lijdensverhaal, of virtueel in allerhande Facebook-communities, rondom de opvang van vluchtelingen waaraan je wat langer meedoet of na een tijdje weer afhaakt, et cetera. Gemeenschap wordt op verschillende manieren gezocht en gevonden en niet alleen in de kerk. Het is een vloeibaar, dynamisch gegeven.”